

Cvito Fisković
Split

BOŽIĆNI OBIČAJI I NOVOGODIŠNJE KOLEDE NA OREBIĆIMA I OKOLNIM SELIMA

UDK 800.87.801.82.802.62.

Rukopis primljen za tisak 11. travnja 1992.

Čakavska rič, Split, 1992, br. 1.

Kada sam u predvečerje drugoga svjetskog rata obilazio svoj zavičaj, područje nekadašnje orebičke općine na Pelješcu, sakupljao narodne pjesme i običaje od kojih sam neke u nekoliko navrata i objavio nakon rata, godine 1971. obećao¹ sam da ću »ostalu građu objaviti naknadno i postepeno«. Ali, zauzet istraživanjem likovnih i kulturnih spomenika, izvršavam tek sada to obećanje.

Sakupljajući narodne pjesme i običaje, onako, kako to bijah označio u svomu radu »Svatovski običaji i pjesme na Orebićima« objavljenu 1971. godine u Zborniku za narodni život i običaje, bijah sakupio od tu spomenutih starica 1940–1941. godine novogodišnje i božićne običaje, pjesme i kolede. Danas su svi ti običaji potpuno nestali, pa ih ovdje objavljujem prema svojim zapisima iz predratnih godina u orebičkim selima. Bio je to doista posljednji trenutak da ih se otme iz zaborava kojim ih je nadošli rat skrio. Već onda u predvečerje toga rata gotovo se sasvim izgubiše osim u jednoj bilježnici² ili u pamćenju starica koje spominjah poimenice.

Sjećajući se iz djetinjstva da su postojale i da smo ih kao djeca na Orebićima pjevali na Staru godinu obilazeći dvorišta kuća s fenjerima koji su se još iz prošloga stoljeća, iako polomljenih stakala i iskrivljena željeza u morskim olujama na iščezlim pelješkim jedrenjacima, čuvali u konobama i potkrovljima. Vadili smo ih odatle i popravljali da možemo u onim oskudnim godinama nakon prvoga svjetskog rata s njima nastaviti kolede. Snabdjeveni smo bili i lojanicama koje su se od masti maslinova ulja oblikovale u šupljini grana trstika, kojima je Orebić obilova-

lo od davnina, pa se po njima i prozvalo u 14. stoljeću Trstenica. Onda smo u predvečerje Nove godine ili Tri kralja *koledavali*:

Došli smo vam koledati
i na znanje vama dati,
da je sutra Mlado lito
da vam bilo zdravo i sritno. . .

Došli smo vam koledati
i na znanje vaman dati,
da su sutra sva tri kraja
koja su Boga darovala
zlaton, mirom i tamjanon.

Tri kraja jezdahu,
pri zvizdi Danici,
iskahu Isusa
u malon štalici.

A zatim smo, nakon obje kolede, nazdravljali poimenice svakom u kući:

Lipo ime (Joso)
Bog ga živio
i mnogo lita
sritan bio, bijo,
mnogo lita živio.

Dva-tri naraštaja nakon moga tako su pjevala, a zatim i te kolede zamukoše.

Premda su se svi ukućani našoj koledi veselili i darivali nas bajamima, narančama i suhim smokvama, ipak bi nam poneka starica dobacila »E dico moja, a di su puste kolende³ prijašnjih vrimena, i lipše i duje. . .«.

Već tada sam vidio, a kasnije i prepoznao, da su i na Pelješcu starinske kolede vrlo rijetko zabilježene. Do sada ih je objavio tek osam novogodišnjih Nikola Zvonimir Bjelovučić 1910. godine i to samo neke sa kopnenih sela poluotoka i Stona, a pet-šest A. Zaninović iz Stona, Ponikova i Vignja 1935. i 1937. godine iznijevši im i napjeve⁴.

Upravo stoga da se pelješkim božićnim i novogodišnjim običajima kao folklornim, a i jezičnim, spomenima ne izgubi trag objavljujem i ove zapise onako kako ih zatekoh pred drugi svjetski rat prema izgovaranju starica, a i ponekom zapisu u narječju onog kraja i vremena, u čiju ikavicu prodire i ijekavština, kao i u mnogim ikavskim narodnim pjesmama. Ovdje bi se ijekavica čak morala i češće javljati, jer je istočni dio poluotoka, u nekadašnjoj janjinskoj i stonskoj općini, govorio ijekavski, a zapadni u kunovskoj i orebičkoj, ikavski. Orebički kapetani čitahu stare dubrovačke knjizevnike, a na Orebićima sam i našao molitvenik na hrvatskom jeziku »Priprava na porođenje Gospodina nasega Issuharsta«, koji je u Mlecima tiskao 1766. Gasparo Scotti. Iz njega još i sada o božićnim blagdanima sred turistički uzavrela i preobražena mjesta moli osamdesetgodišnja Anka Mrgudić. O utjecaju Gundulića, raširenosti rukopisa i prvih tiskanih izdanja dubrovačkih pjesnika na Pelješcu već je pisano⁵. Svakako stare dubrovačke kolede djelovahu na orebičke kao i one sa susjedne Korčule. Odatle u ikavici ovih provire i zazvuče ijekavica i čakavica, a i sami se običaji slično oblikovaše kao u Dubrovniku i na Korčuli i u ostalim primorskim mjestima s kojima je kraj i zavičaj orebičkih pomora-

ca bio uvijek povezan, kako to pokazuju neke moje bilješke koje ovdje navedoh radi usporedbe, iako bih ih mogao navesti i mnogo više, ali je to suvišno jer sve narodne pjesme imaju srodnosti.

Pri tome je ipak potrebno napomenuti da su se narodni običaji, osobito kolede koje pjevaju muškarci, sačuvali u orebičkomu kraju, iako taj bijaše trajno i (gotovo) isključivo od 17. stoljeća povezan pomorstvom, pa su muškarci čitav život uglavnom plovili na dubrovačkim, vlastitim i ostalim jedrenjacima i dugo bili nenazočni u zavičaju.⁶ Ploveći po Sredozemlju bijahu prisiljeni govoriti strane jezike na štetu svoga materinjeg hrvatskoga, pa su i njihove kolede gubile stoga ljepotu i čistoću izraza. Ipak se sačuvaše i u njima se spominju ljubav prema obitelji, želja za pomlađivanje novih naraštaja, unosna plovljenja po moru, pa i ljubav prema cvijeću⁷, što bijahu odlike njihova kraja. U tim se koledama a i pjesmama javlja slavenska antiteza poznata i ostalim pjesmama hrvatskih i južnoslavenskih krajeva.

Sve to otkriva da je ovaj kraj, iako izložen, zbog svoga stalnog sudjelovanja u plovljenju, tuđim kulturnim dodirima, čak i u lučkomu selu Vignju, koje zbog zavjetrine i obalnoga izvora voda, bijaše poznato sidrište tuđih brodova, zadržao svoje staro hrvatsko narječje i običaje koje sam zbog toga i želio oteti iz zaborava.

Bilježim ih stoga prema staromu narječju kako sam ih slušao, to više što i taj način govora iščezava.

Tekstovi

Za Badnji dan i Mlado lito svak bi se nastojao opskrbiti hranom i onim što je bilo potrebno u kući, jer se govorilo:

Doće Božić i još hladnije vrime
a u kući nema kastradine

a znalo se da će po Božiću zazimiti i da se svatko do tada junači, a posli kuka ako nema:

Do Božića Krajeviću Marko
po Božiću mili moj babajko.⁸

Pa je svak želijo da se svi okupu, a osobito su žene želile da jin muževi doju s mora, pa bi se čulo:

Hodi Buća tebe traži kuća,
dosta si se po pučini smuća.
Ostavi more, doji prin Božića,
da zakojemo debela godina
i ogriješ i kuću i sina

I nije bi jedini slučaj da je mladi kapetan Stipan Fišković, kad ga je škrti tast, bogati armatur, Stipan Kerša odmah nakon što mu je oženi ćer Maru, na vižiju Božića, uputi s brodon largo na more da zaradi na noliman, ali se Stipan Fišković sutradan vrati s praznim brodon neton je bi zajedri iz Konala i prikaza se zaprepštenon tastu »Ubijte me ma san se i ja i mornari mora vratit, jer je ovih dana Božić, a bit će još i nola i solada, a ima bit da je tamo na Orientu boj!« Stari škrti Kerša je bisni, ali se tokalo smirit i poradi ćeri Marije i poradi Božića. A spivana je italiano i pisma kako je Kerša teško prigori nole koje su tuji i drugi brodi zaradili

misto Keršina broda.⁹ A sviman materama i ženama je bilo drago da je brod diga sidro i odjidri put Istoka, tek po Prvom od godišća.

Na Badnji dan ujutro žene umisu kruh čejadi od kuće za svu sedmicu, a dicitu pupu od tista, učinu jon tilo od diteta, prikrižu jon ruke, a u oči kladju bonbinje.¹⁰ Umisu i malu pogačicu koju smo zvali ovčarica. Na vrhu je urešu s malin ovcama i posridi pastira, sve to od istog lista. Ovčarica se izide stoprv na Prvi od godišća, a jedan se dil razdili životinji u košari. Na Badnji se dan ne obidiva. Žene u podne idu u brime i naberu za životinju. Uvijek in daju punima brimenima, jer in se više ne bere do Prvega od godišća. Grane koje životinja obrsti ne bacaju se iz košare i tu stoju sve do Prvega od godišća.

Kad se žene vratu iz brimena ispeču kruh, ovčaricu i pupu i prikrižu hi, a, kako i uvijek, i vrata od peći. Uredu i pometu po kući, ali se prašina ne baca u smeće ni tada ni unaprida, koliko se god puta pomete kuća od Prvega od godišća.

U večer se umisu i prikle u koje se umeće suhvice. Prin večere domaćin okadi kuću tamjanon, poškropi je blagoslovljenon vodon, koja se uzme na Vodokršća u crkvi i čuva u kući u zemjanon važu, pokrivena. Kada se kuća škropi i kiti bršjanon, ukućani pivaju:

Kiti, kiti bonbinje
staroj babi za grinje,
bombobinje,
zonzozinje,
gongoginje,¹¹
u kuću pod grede
duhovno spasenje.
Bog nan dao zdravje i veseje
odi i još ko je daje,
Bog mu da požujeno zdravje.

Isto tako poškropu se i okitu bombinjen košare i toze, a škropilo se kiton od Korosanata, u kojon je bilo šenice, žuke, ruzmarina i drugog cviča.

Domaćice spremu svu vunu, bičve, šale i ostalo štopletu, jer se ne smi do Prvega od godišća ticat u vunu.

Kad je kuća uređena domaćin izaje na prikuće i uzme bijicu od maslinove okičenu bonbinjen lovorikon, žuton i ruzmarinon. Ta bijica je podeblji bokun maslinine grane, ne smi bit krek, a zove se badnik. Domaćin ga donese prid vratija od kuće na ramenu, muški pucaju iz pušakah iliti tronbunah, a ženske i dica pivaju:

Božić bata
oko bilih vrata
su dva šćapa zlatna.
Otvor'te mu vrata
da po kući bata.¹²
Namistite mu klupicu,
da ogrije guzicu.
Božić zove s one bande
»Privedite me,
ako nisu judi doma,
jesu žene
prives će mene,
jer judi su pijančine

potopit će me,
a žene su dobre čudi,
prives će mene,
ubit će jalovicu,
počastit će me,
ispeć će peć kruha,
nasitit će me,
provrtit će bačvu vina,
napojit će me,
ako su se žene opile,
čudo nije, Božić bo in je«.

Domaćin už pucanje tronbunah ulize priko praga i pozdravi sve ukućane: »Fajen Jezus i Marija!«, a oni odgovoru »Vazda budi Marija!«. Na to će on: »Evo van brata vesejaka, veselite li mu se?« »Veselimo!«, odgovoru mu svi, a on zavapi: »Bože daj i unaprida za mnogo lita i godina s vesejen!«. Svi mu odgovoru »Amen!«

Domaćin ulize u saloču i poje sa sviman u komin iliti u zoganj i priloži na oganj badnik, pospe ga šenicon na tri mista, stavi na nj bokun pogače iliti jednu priklu¹³, pa ga polije vinon na križ. Oganj na kominu vaja gorit cilu noć, ma badnik vaja se doticat ognja jedva jedvice eda ne izgori i durat sve do Vodokršća, da se na Prvoga od godišća rano prin svanuća sunca s njen pospu vrtli, a digod i najbliža baština na četiri mista, na križ.

Ritko bi se na Badnji dan obilazila susidna selija. Svi bi se ukućani okupili okolo obida. Jila se je riba, bakajar, ako bi ga bilo za kupit u orebiškin butigama, prikle i zagrislo voća. Ma tega ni bilo u obilju kako za večeron.

Iza večere, žene bi pospremile trpezu i komin, obukle dicu i sebe u debelu odiću, ogrnule šalima, bogatije onin iz Kašmira¹⁴, a i muški bi navukli tabare i okolo desete ure sastale bi se drušbe i veselo pod liricon uputile bi se u crkvu pivajući ovu i druge pisme:

Gradi kulu Božićeva majka,
tu se kupi veliko sanborje,
u sanborju Jele i Nikola,
na Jeli je suknja od sunajca,
na Nikoli čošak od miseca.
Čudilo se veliko sanborje
otkle Jeli suknja od sunajca,
a Nikoli čošak od miseca,
al govoru Jele i Nikola:
»Ovo nan je lipa Gospe dala,
kada smo jon nigovali sina
u povitku kad je malahan bio«.
Ili onu drugu:
Podigla se korabja
sa lipa mista Dunaja,
u njoj je patron Nikola
na njemu tanka košuja
od lipa cvita makova.
Nikoli družba govori
»Bora ti patron Nikola
otklen ti tanka košuja
od lipa cvita makova?«

Nikola družbi govori:
Bora van moja družino,
kad se je sunce ženilo
s prilipon zvizdon Danicon
mene je zvalo za kuma,
kuma me lipo darova,
dala mi tanku košuju
od lipa cvita makova,
ja kumu lipše darova,
da san jon prsten od zlata
u komu sunce i misec sja.

Žene bi, kad bi se vratile iz ponoća doma, uzele sikiru iz stranja i tukle po stabliman od mindela, ma pomalo, bez da hi povridu i pritile bi pri svakin stablon:

Ili rodit ili posić!
ili rodit ili posić!

A one mindele koji bi, ako bi bila lipa zima, prin vrimenta procvitali udrile bi jače, jer to je hotilo rit, da će dat malo ploda, da neće rodit. Zato se i govorilo:

Koji cvita miseca denara,
na nj ne nosi ščapa ni harara,
koji cvita miseca febrara,
prida nj odnesi raja i harara,
da ne rodi priviše šušnjara.

Na Božić se rano puca iz pušakah i tronbunah i čestita se sviman. Obid vaja bit obilat i uvijek uz drugo jće vaja da bude i zelena menestra, to jest kaštradina sa zejen. Domaćice na Božić skuhaju hranu za tri dni unaprida i za to su užale govorit:

O Božiću, moj bratiću,
lipo mi je na te
i dva dna po te,
ali ni kako na te.¹⁵

Na svim obrocima priloži se uz oganj badnik i njegov se pepel skupja, pa se u zoru na Prvoga od godišća posipa po vrtliman.

Mladost, a to hoće rit svi mladići koji nisu u to doba navegali, bi se skupili na ugovoreno mjesto, srid sela ili na koje drugo i to na tir od tronbuna. To je bi znak da se uputu iz kuća i doju s liricon, mišnicon, torbon i feralima. Izabra bi se svirač, a to se više i znalo, oni koji zna undarat. Izabra bi se torbonoša i ti bi nosi torbu za skupjanje mesa, kobasica i voća, a i mih za vino. On bi se minja na obilasku po selima. I pošli bi kolendavat od sela do sela, od kuće do kuće, di nije bilo bolesnih, a ako se bila korota smolili bi za mrtve te kuće. A obišli bi i najmanja sela, a tih je bilo pa se i govorilo pod Montanjon.¹⁶

Od Kokotića do Lampalova sela
po dvi kuće u četiri sela.

Jedan od kolendara najprvo bi pita dopušćenje »Braćo kolendari možemo li kolendat našeg brata (Stipana)?«. Ako ukućani odgovoru »možemo«, onda se kolendari rukuju s domaćinom i počnu pivat i uvijek istin početkon, a onda nastavu kako komu.

Najprvo zapivaju dvojica:¹⁷

Evo danci svi minuše starog godišta, kolende,
porojenje sina Božjeg na dan Božića, kolende,

a onda ostali malo jače:

Oj i sada i do lita s vesejen, kolende
dobar večer (Ive) brate, "
sa svon družbon inokupnom "
Dobar večer domaćine, kolende,¹⁸
otvori nan bila vrata s vesejen ",
i večeras i do lita," "
Domaćine gizdavi, "
noć je ova mirna, "
došli smo ti kolendat, "
podaj naman vina, "
od gudina pečenicu "
kobasicu od tri lakta "
jer je večeras snig i zima," "
a nas ovdj puno ima, "
i komadić pogače "
i novčića mali broj, "
pomagate Gospod Bog. "

Ili ovu ovako, ali uvijek se opetiva kolende:

Evo danci. . .
Došli smo ti kolendati, kolende
tvojen dvoru fale dati. "
Dostojni su ovi dvori, "
bit večeras proslavjeni, "
došli smo van navistiti, "
da je sutra dan čestiti, "
prvi danak mladog lita, "
inokupnog cilog svita. "

Čestito van blado lito, kolende
sa svon družbon inokupnon, "
koja je sada u vašem dvoru, "
unaprid van dohodilo "
i zdrave vas pohodilo. "

Tako sviman počnu, a onda prominiju ime onega ko je u kući redon.

Prid parokovon kućon:
Evo danci. . .
Dobar večer, naš pastiru, kolende,
Bog ti dao razum bistar, "
puku dava' lipa svita "
u tvojemu ki je otkrilju, "
da te uvijek blagosivju. "
Kolendari dohodili "
i zdrava te nahodili. "
Ovo društvo kliče vami "
da živijo pastir mami. Amen.

Prid bogatijon kućon:

Evo danci. . .
 Došli smo vam kolendati. . .
 Lipo ime (svakome u kući po redu)
 Pošajite sluge vaše, "
 da daruju kolendare, "
 oli bečih oli groših. "
 Mi van puno ne pitamo, "
 od mala se kuntentamo,¹⁹ "
 samo malo suha voća, "
 da grizemo do ponoća, "
 kobasicu od tri lakta, "
 pečenicu iza vrata, "
 jer je vani snig i bura. "
 A ti stara iz komina "
 ne budi nan jako lina "
 napuni nan punu vriću, "
 oli koju mantalicu,²⁰ "
 oli koju kobasicu "
 što j'ostala od Božića. Amen

Prid kućom u kojom ima muške dice

Evo danci. . .
 I sa vašin sokolićim, kolende
 koji u vašen restu dvoru, "
 koji će brzo odletiti "
 u daleke tuje strane, "
 doskora se povratiti "
 na bile ove dvore "
 i doniti blaga dosta "
 i ostalih raznih uresa "
 za narešit vaše dvore "
 srebron, zlaton i biseron "
 i ostalin dragocinin "
 i darivat divojkama, "
 a divojke dobra srca "
 dar će odvratit mladu momku kolende
 misto burme jabučicu, kolende
 a za jubav slatki cilov, "
 to će momku milo biti, "
 a vaman će drago biti "
 sokolića pričekati "
 i čestita ogrliti. "
 On za jubav tada vašu "
 donit će van u dvor snahu, "
 ta će vaman dika biti, "
 mi ćemo se veseliti, "
 bez ikakva druga mita, "
 već za žmulčić dobra vina "
 za oplakat naša grla. "
 Nek van cvati dobra srića, "
 da van bila čast i dika "
 za mnogo lita i godina. Amen.

Prid kućon di je neženjen mladić:

Evo danci . . .	kolende
i sa vašin milin sinkom	"
koji je skoro doletio,	"
iz daleka tujeg svita	"
i donio raznih uresa	"
. . . (kao gori)	

Prid kućon di je divojka zaručena:

Evo danci . . .	
i sa vašon cvit ružicon, kolende	
koja u vašen reste dvoru	"
kako rusa u perivoju,	"
koja cvate a ne vene	"
dok je momak ne ubere.	"
Mi smo čuli ne znan kako,	"
da je momak jur dotako,	"
i čuli smo na jedno uho	"
da je mladić sriću kuša,	"
Bog mu dao što on žudi	"
virnu ljubav da probudi,	"
dok je zima da se ženi,	"
vruće lito nek ne želi,	"
zimski noć je duga i hladna	"
za dva draga mila i blaga,	"
to će njiman drago biti,	"
mi ćemo in se veseliti.	"
Opominjemo te (Kristo) bratě,	
da ne uskratiš vina čaše,	"
pit ćemo ga u zdravje tvoje	"
i svi s čašon dobra vina	"
u zdravje za dva virenika. Amen.	

Prid kućon di divojka ni još zaručena:

Evo danci . . .	
Vas i vašu golubicu, kolende	
koju gajite u bilu dvoru	"
kako rusu u perivoju,	"
koju sada kolendari	"
na pozornos mi zovemo.	"
Dobra večer golubice,	"
lipo ti je bilo perje	"
kako gruda bila sniga,	"
još jabuke zrilo voće	"
koje rešu prsi tvoje,	"
kako cvitak ki ne vene	"
dok ga kogod ne ubere,	"
takove su muške ruke	"
kad hi tegnu odma kude.	"
Golubice stražu stavi,	"
da te sokol ne opazi,	"
jer je sokol višt za lova,	"

oka bistra, kjuna oštra, "

da te kjunom ne dotegne, "

da ti cvitak ne uvene. "

Svit je ovo kolendara, "

tebi zdravje nama fala "

na lipome svitovanju. "

Unaprida do godine "

boje ćemo vilo znati "

hoćemo li tebe slaviti, "

sad te molu kolendari, "

naša (Mare) ti se ustani, "

ispo' skala bocu izvadi "

punu vina veselega "

er nas teško bije žeđa, kolende

a kruto nan suho grlo, "

hotilo bi se ništo drugo. "

Neka poje golubica "

sada vidit u komin, "

jel' pečena kobasica, "

tako ćemo boje piti "

domaćinu nazdraviti, "

skupa s njegovon golubicon, "

za mnogo lita i godina. Amen.

Prid kućon u kojon je više divojaka zrilih za udaju:

Evo danci. . .

.

Skupa s vašin golubican, kolende

koje rešu vaše dvore, "

kako cviče perivoje, "

ruse, čemin i bosilje, "

lir, ruzmarin i modrice, "

i ostalo svako cviče. "

To su vaše golubice "

ke su više uzorite, "

za uživati sokolića, "

golubice poslušajte "

kad van budu dolićali "

na bile vaše dvore "

sokolići da vas vabu, "

nemojte se otimati "

slatki celov njiman dati. "

To će njiman milo biti "

slatki celov usprimiti. "

Mati će se veseliti, "

kad vas vidi sa sokolićen, "

okićenih zelen vincen, "

zelen vincen od poštenja. "

Kolendara to je žeja, "

da se svrši što pivamo "

u veseju i radosti. "

O pribile golubice, "

sad nan vrata otvorite, "

kolendare počastite, "
jednon bocon dobra vina, "
da glasnije mogu pivat, "
Mlado lito čestitovat, "
za mnogo lita i godina. Amen.

Prid kućon u kojon je više mladića i divojaka:

Evo danci. . . .

.
U ovizin vašin dvorin, kolende
izrasli su zelen bori "
Nisu ovo zelen bori, "
već su ovo sokolovi, "
sokolići su zlatnog krila, "
kojeno ste uzgojili, "
svakog sklada izučili, "
ki van veće prolićaju, "
po širokon ovon svitu. "
Često će se nazirati "
na pitoma tuja gnjizda, "
da ugrabu golubicu. "
Srića će in poslužiti, "
skoro će je uloviti. "
To će vaman biti milo, "
kad je primu u svoje krilo. "
Što smo prija govorili, "
vite jele spomenuli, "
nisu ono vite jele, "
nego vaše golubice,²¹ "
kojeno ste uzorili "
u vašemu bilu dvoru, "
kako voćke u perivoju, "
ili kako kitā cviča "
gizdavega od prolića. "
One reše vaše dvore "
dokle steku sokolove, "
kad jih steku odletiče "
u njihovo zlatno krilc "
Druge će van doletiti, "
vaše čeri zaminiti. "
Što smo ovdı ispivali, "
golubicam pripivali, "
ovo je žeja kolendara, "
vama zdravje, nama fala "
uza falu čaša vina, "
er je vanka nama zima. "
U dvoru van vina puno, "
a naše je suho grlo. "
Velik broj je ki je s nami "
ki još nisu niti pijani, "
dakle (Matiju) sad poteci, "

pak ćemo te stat slaviti "
i ti ćeš se veseliti. "
Živijo nan (Matiju) brate, "
mnogo lita i godina. Amen.

Prid kućon u kojon su mladići i divojke.

Evo danci. . . .

.
Dobar večer (Ivo) brate, kolende
Oj i sada i do lita s vesejen!
Sa svon družbon večerasken, kolende
došli smo vas kolendati, "
vašen dvoru fale dati. "
Dostojni su ovi dvori "
bit večeras proslavjeni, "
er u njiman majka goji "
ljepo jato sokolića, "
drugo jato golubica. "
Kad sokoli steknu krila, "
obletiče bijele dvore, "
poletiče u istočne "
i zapadne lipe strane, "
po svitu će prolićati "
i urese sabirati "
i jopet se povratiti "
na bijele svoje dvore, "
da odmoru perje svoje "
i pohodu golubice, "
golubice sestre svoje, "
koje rešu vaše dvore. "
Sokoli će nastojati "
za sestrice udomiti, "
zelen vincen okititi, "
sokolovin drugin dati, "
nek hi budu uživati "
Sad poslušaj, stara mati, "
što će tvoji sokolići "
iza toga učiniti. "
Oni će ti poletiti, "
dje je jato tuđih tica "
prebijelih golubica, "
svaki će svoju uloviti, "
u ove dvore dovoditi, "
to će tebi milo biti. "
Mi van sada koledari "
Mlado lito čestitamo, "
koje će sutra osvanuti "
i unaprid van dohodilo "
i zdravo vas nahodilo, "
za mnogo lita i godina, kolende. Amen

Prid kućon u kojon su sami brat i sestra:

Evo danci. . . .

.....
 Tebe (Pero) mili brate, kolende
 i milenu tvoju sestru, "
 Ka se goji u tvon dvoru, "
 sad poslušaj (Pero) brate, "
 večeras je ovo zgoda "
 da se slavi mlajeg spola, "
 al kod tebe još ni tega "
 nit muškega ni ženskega, "
 stoga slava stoji tebi, "
 uzmi vrime pak se ženi "
 dogodišća kad dojem, "
 jubeznicom da te najemo "
 i uz kolino malo čedo, "
 bilo muško ili žensko, "
 a tu milu golubicu, "
 ka se skupa s tobom goji, "
 ko pupojak od rusice, "
 neprocvaćen koji stoji "
 na vrh gore danu i noći. "
 Kad odraste bila vila, "
 sokolu je ti pokloni, "
 doskora će bit nevista, "
 nek van lipa reste srića. "
 Sad očepaj bocu vina "
 i napoji ove svate, "
 pošaji doma svih pijane "
 i dogodišta živi bili "
 i u tebe se napojili "
 za mnogo lita i godišća. Amen.

Prid kućon u kojon žive sami muž i žena

Evo danci. . . .

.....
 I sa tvojon jubi milon, kolende
 koja možda sad počiva "
 u tvojem desnu krilu "
 ili desnu ili livu. "
 Molimo te sada brate, "
 ako spiš da se ustaneš, "
 na dvoru je naman zima "
 hotila bi se čaša vina, "
 od večere već je dugo, "
 hotilo bi se štogod drugo. "
 Bog van da lipu sriću, "
 a vi nama pečenicu, "
 jedan kolač od Božića, "
 pokraj tega bocu vina, "
 da možemo nazdravivat, "
 mlado lito čestitovat. "
 Živijo nan domaćinu, "
 s tobom tvoja jubi mila. Amen.

Ženi koja je sama bez dice, a muž jon navega.

Evo danci. . . .

.
Dobar večer (Stipe) brate, kolende
tvomu dvoru večerasken " "
digod nan se ti nahodiš " "
proveo nan u veseju " "
ovi danak izabrani, " "
što će sutra osvanuti, " "
ki je žuđen i žejeni, " "
svih naroda počašćeni, " "
danas prvi mladog lita, " "
u svitu ti dobra srića. " "
Kad se domu povratijo, " "
tad milenu jubi tvoju, " "
ka se šeće po ovon dvoru, " "
čestitu je učinijo, " "
našao je u skladnosti " "
i u pošćenju kako rusu, " "
neticanu u perivoju " "
ili kako svežaj cvita, " "
jubidraga i bosijka, " "
ti se s njome sved milova. " "
Lip ti porod porodila
dvi ćeri i tri sina,
nek van bude čas i dika,
gojit jato sokolića
i pribilih golubica.
Mi van sada kolendari,
Mlado lito čestitamo,
tebi (Stipe) mili brate
i milenoj tvojoj jubi,
ka te doma vidit žudi,
ka pripravja sada čaše,
za napojit kolendare
i unaprida blaga bila,
kolendare počastila,
a mi ćemo (Stipe) brate,
bit brez tebe večeraske,
unaprida s nama bijo,
skupa rujno vino pijo,
za mnogo lita i godina. Amen.

Ove kolende su se sačuvalе sve do Velikoga rata najboje u Vignju i mlados je do tada hodila cilu noć po seliman i kolendavala pa apena u svanuće došla doma. Danaske²² su na Orebićiman, u Žukovcu i Karmenu kratke i prid svin se kućama samo piva:

Došli smo van kolendati,	kolende
i na znanje vaman dati	"
da je sutra mlado lito,	"
da van bilo zdravo i sritno.	"
Lipo ime (Stipe) Bog ga živio	"

i mnogo lita sritan bijo, "
mnogo lita živijo. "

I onda se izredaju tako sva imena koja su u kući prid kojn se kolendava. U Kučišćiman i na Žkovcu su kolendari na početku spominjali domaćina i njegovu ženu i želili in dobru večer:

Dobra večer (Miho) brate, kolende
s tvojn (Katon) večeraske. "
Došli smo van. . . .
.
da van bilo prosto sritno, "
lipo ime. . . .
.Sad što god iznesite "
i lipo nas počastite, "
mi van vele ne pitamo "
Od mala se kuntentamo, kolende
jedan lunbul od praščića "
što ste ubili prin Božića, "
a do njega kobasicu "
i botiju pečenika, "
biće vaman čas i dika. "

A kad bi in domaćini iznili:

Iznika je dub zeleni, kolende
vaša dika uspomeni, "
a po njemu male tice "
napunjaju sve granice, "
tu doleti oro resa, "
svojin krilon on zatresa "
i otrune zlatno cviče
koje cvati u proliće.
Nosite ga u zlatara,
u zlatara fina meštra²³
da sakuje dva prstena,
jedan (Kate) tebi,
a drugi je (Mihu) tvomu,
da bi nosili u radosti
i u dnevnu i u noći.

Mokaljani su i oni iz Podmontanje isto počinjali i prozivali sve ukućane po redu.

Svaka bi kuća otvorila kolendarima vrata i oni bi najprvo prikazali domaćinu torbonošu s mihon i torbon:

Torbonošu ki je s naman, kolende
predajemo sada vaman "

Njemu bi ukućani usuli u torbu naranača, mindela, smokava, bokun larda iliti kobasicu, bacili bi i novaca, a u mih bi mu ulili vino što je ostalo na trpezi kolendarima. Tako je kolendarima bila te večeri prava kukanja.²⁴ Novcima su platili prah

za tronbune, a paroku misu koju su davali da in Bog oprosti što su onu noć pili, najili se i pivali, a ostali dil, meso, vino i voće bi razdilili meju sobon.

Sutradan, na Prvi od godišta orile bi se stine i pole od pušaka. Domaćice su posipale prin svanuća pepelon badnika vrte, a okolo staroga badnika na ognju prislonili bi novi, kojega je vajalo čuvat do Uskrsenja.

Prijateji bi se darivali kolendom. To je bila grančica šipka koja je na tri mista imala jopet po tri manje grančice. Sva bi se nanizala suhin smokvama, sušelicama, karginjama, mlejkinjama i mindelima mekišima i tvrdišima. Na vrhu svake male grančice zabi bi se orah, na vrhu velika naranča, a njoj na kraju jabuku. Boje kuće su nosile kolendu na gvantiri i okolo nje stavili mantale, kotunjate i voća. Te bi se kolende odnile najprin kumu pa onda kako bi ko ima koga srčanoga.

Na kolendu vaja odvratit daron, i to robon oliti hranon, pa se je govorilo: »La-ko ti je kolendu odnit, ma je ni primit!«. Držalo bi se je sve do Vodokršća na trepezi i nudilo bi se s njon goste, a ponudilo bi se i kolendare, koji bi došli kolendavat na vižiju Vodokršća, jer se i tu večer hodilo jopet kolendavat.

Kao i u Dubrovniku i u Kučišćiman pivale su se posebne kolende prijatejiman i uoči Nove godine.²⁵

Pojedinon kapetanu, ponajviše onomu koji je bi u godišćima, a bi je veseljak i dobar sa sviman, a i poznat po svojon arti meju pomorciman, jedan bi kapetan ili mrnar, koji je bi višt temu, napisa posebnu kolendu, a digod i pismu za njegov rojedan. Oni bi je zapisali i prolegali prijatejima, pa bi pošli na staro godišće tu, iliti neku drugu, zapivat na njegovo prikuće. Nakon kolende dotični kapetan bi tu družinu pogosti boje nego ostale, a užalo bi se tu večer u njegovon kući, ako je bilo ženskih i zabalat uz liricu, pa bi se svi podi tresli od lirice i bala. Koledari su stali do kasno i pripovidali dogodovštine iz mora kad su navegali, o brodiman na jedra i tujima zemjama. Bit će hi bilo više, ali su se dvi zapamtile i ostale su ovako zapi-sane:

Čestitka Nove godine kapetanu
BARU BUNTJELIĆU²⁶ KUČIŠTE

Dobar večer Baro brate
svojom družbom večeraske,
mi smo došli kolendati
i na znanje vama dati,
da je sutra Mlado lito
da vam bilo sved čestito.
Ti si Baro dobre ruke
spravi nami dobre odkupe,
dobar jesi sveder bio,
prijatelje sved častio,
gudina ste vi ubili
kobasice sve nadili,
bilom mećom napunjene
i svom pomljom uređene.
Sad naredi domaćici
da se peku kobasice
i pripravi štogod bolje
napoji nas sve do volje,
pečenika u vas je bilo,

nehoteći se sve prolilo,
damižana od barila
što se huda ona razbila,
jedan bokar što se utoči
damižani dno iskoči,
vino teče kako i voda,
kćeri skaču sve iz poda,
mati kuka i govori
di ste, ovamo, vi vragovi?
O Marija jesil' čula,
di je rominča i šešula.
Mati kuka, kći se smije
u rominču vino lije
Tera misli paka reče,
»Ovo vino ne vaja veće!«
Frana spenga i govori
»Popit će ga kogod gori!«
Eto Klemu dobre sriće
ocidit će da je i više,
ma mi nismo od one race
za pit vino ispod terace,
u vas je ormar ispod skala
dajte onoga iz Lampala.²⁷
Sada ćerku pošji doli
da nan bile dvore otvori.
I ovin ćemo završiti
i od srca zavapiti
Mnogo lita sretni bili,
mnogo lita živili.
Kćerka će dover učiniti
Svih će redon pojubiti.

Spjevao kap. Miho Bielić

Čestitka k Novoj godini
Kapetanu Ivanu Tunjici²⁸
Zamošće

Običaj je baš prastari
Da veseli kolendari
Prijatelju idu rado
Čestitovat lito mlado.

Taj običaj, brate Ive
Nam u srcu krepko žive
I hodit će boje stvari
Dok običaj vlada stari.
Dakle, evo prijatelji
Tebi i tvojoj obitelji
Svi pjevaju glasovito
Mlado lito van čestito
Frane, Tere, Ivo brate,
Sriće nek vas uvik prate,
Zdravje, dobra nek se množe
Usliši nas mili Bože.

A Tereza lipa ruža,
Dobavila uzor muža
Hoće, hoće, lipa vila,
Svakomu je omilila

Svaka u njoj jest vrlina
Štedna, čedna i radina.
Sritan će se stalno zvati
Ko je bude uživati

Sad ćemo završiti
Van srdačno nazdraviti,
Mnogo lita živili.

Spjevao kap. Miho Bielić, Kučište.²⁹

Na vižiju Sveta tri kraja kolendari su u večer kolendavali po svin seliman sa feralima, vričon za darove i s liricon. Između starinskih karata kapetana Joza Šunja na Orebićima³⁰ ostala je zapisana i ova kolenda:

Kolende
I mladi i stari
svi cvieti u mistu
sutrašnje kralje
namin navišitiju

I žele nam upućeno
Zeleno lito
srećno i radosno
sve da van bilo.

Ovaka skupština
da do sto lieta
prid dvoron pivala
kolende veselja.

(Aria valcer di Suglia)
Dobar večer svi izabrani
stari i mnadi kapetani
Mnadi Vice došlismo ti
sutrašnje kralje čestitovati

I na glavu od skupštine
proclamarati presidente³¹
za po kućam domačine
pohoditi u kolende

Molimo te stari i mnadi
Molimo te mnadi Vice
da komini mirno stati
budu di su kobasice.

Veseli pivamo
skupa svi
da rados nebeska
odi doleti.
Da sjat bude
na dvoru ovemu
na ženi, na mužu

na rodu svojemu

Na krilu od sreće more brodili
pomorci od kuće što na moru bili
s žmulom u ruci
smokvan u ustim
molimo te Bože
radost nam dopusti

Kolende

Na viđilju od Tri kralja
Došli smo vam kolendavat
Odkriveći želju našu
Da padete u sreću svaku
Da dogodište ke slidimo
Srećno, dobro vamin bilo
Miesec, sunce, zorna zviezda
Dvore vaše prosvietlila
Svaki posli, svaka treba
Srićno van se zadružjela
Sve žuđenje, radost svaku
što bi mogli procieniti
Dugi život, slamnu jakos
Bog će van je udieliti
(coro turco in Italia)

Janca izdebela
Proslavimo svi
Skuština vesela
Da nan otvori
Da nan zatupjena
Naoštri grla
Ol smokva ol mantala
Ol kapja vinca

(al parroco)

Dobar večer poštovani
Pried dvoron ti četa stoji
Ke molitva tva sahrani
od valovah zlih morskih
Jednu mjesal svi slideći
Dozivamo od srca s'usti
Blagoslove da Tri kraja
dadu tebi ki su sutri
Janca izdebela ecc.³²

U svin selima pivalo se na vižiju Sveta tri kraja prid svin kućama i nazdravjalo sviman po redu, a najprvo domaćinu.

Došli smo van kolendati
i na znanje vam dati
da su sutra sva tri kraja,
koj' su Boga darovala.
zlaton, miron i tamjanon.

Tri kraja jezdahu
po rosnoj travici
iskahu Jesusa
pri zvizdi Danici.

Lipo ime (Franić),
Bog ga živijo
i mnogo lita sritan bijo, bijo
mnogo lita živijo.

Ali mladići više ne kolendaju nego samo dica, a oni ne stoju do kasnega i ne nosu liru ni mih. Njiman se da samo voća i novaca prid kućon i oni bi to podilili. Uvijek in se priporučiva da ne razbiju ferale i proliju petroljo, da se, zaboga, ne zapali šuma, a i priporuču in se da ne pivaju glasno blizu kuća u kojiman je korota.

BILJEŠKE

¹ C. Fisković, Svatovski običaji i pjesme na Orebićima, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 45. Zagreb 1971; C. Fisković, Tragovi »Hasanaginice« i nekoliko narodnih pjesama sa Pelješca iz XVIII. i XIX. st. Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku, sv. XV – XVI, Dubrovnik 1978; C. Fisković, Orebička ženska narodna nošnja. Pelješki zbornik 1, Zagreb 1976; C. Fisković, Pokladne pjesme iz Orebića, Čakavska rič, br. 1 – 2. Split 1983; C. Fisković, Narodne pjesme o pelješkim pomorcima, Čakavska rič, br. 1 – 2, Split 1984; C. Fisković Tri narodne pjesme u zapisu Orebićanina Iva Bizara, Pelješki zbornik 2, Split 1980.

² Nekoliko listova te bilježnice, trošnih i ispisanih rukopisom 19. stoljeća, našoh u kapetana Joza Buntjelića na Vignju odakle prepisah kolende.

³ N. Z. Bjelovučić, Pjesme s Pelješca ili Rćanska pjesmarica, Dubrovnik 1910, *Isti Pjesme s Pelješca II*, Dubrovnik 1912, str. 3.

⁴ A. Zaninović, Nekoliko kolenda iz Dalmacije. Sv. Cecilija XXIX, sv. 2. Zagreb 1935, str. 44; Sv. Cecilija, XXXI, sv. 1. Zagreb 1937.

⁵ C. Fisković, Gundulićevi tragovi na Pelješcu, *Adrias*, sv. 3, Split 1989, str. 99 – 132.

⁶ S. Vekarić, Pelješki jedrenjaci, Split 1960; S. i N. Vekarić, Tri stoljeća peljeških jedrenjaka, Pelješki Zbornik, 4. Zagreb 1987; C. Fisković, Brojni odlazak Pelješćana na more sredinom 19. stoljeća. Pelješki Zbornik 3, Zagreb 1984, str. 87 – 94.

⁷ C. Fisković, Perivoji starih orebičkih pomorskih obitelji, *Hortikultura*, God. 58. 1. Zagreb, 1991, str. 3 – 30.

⁸ Usporedi: I. Ujević, Božićni blagdani u Vrgorsko-imbotskoj krajini. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, sv. 22, Zagreb 1896, str. 214.

⁹ Usporedi o tome A. Franasović, Zapisi iz bilježnice Stjepana Franasovića, Pelješki zbornik 3, Zagreb, 1984, str. 187.

¹⁰ Vjerojatno potječe iz hercegovačkog *gobinjanja*, kićenje lovorom, bršljanom. M. Gavazzi, Godina dana hrvatskih narodnih običaja, Zagreb 1988, str. 130.

¹¹ Vidi bilješku 10.

¹² Usporedi F. Ivanišević, Poljica, narodni život i običaji, Split 1987. god., str. 437.

¹³ Prikla = uštipak, i u Dubrovniku: L. Bogdan – Bielić, Iz stare dubrovačke kuhinje, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga XXVI, sv. 1, str. 181, Zagreb.

¹⁴ Iz Kašmira, ili evropska patvoreni koju su unosili pomorci.

¹⁵ Usporedi u Vrgoračko-imbotskoj krajini i u Poljcima o.c. (8), 12, str. 440).

¹⁶ Sela na području planinskog sklopa Pelisac.

¹⁷ Usporedi A. Zaninović, o.c. (4).

¹⁸ Taj prepjev se u našim krajevima ponavlja kao i u Vignju u svakom stihu. Usporedi I.

Milčetić, Koleda u južnih Slavena, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knjiga XXII, Zagreb 1917, str. 59, 60, 62, 65.

¹⁹ Usporedi u Stonu. *A. Zaninović* o.c. (1935).

²⁰ Danas gotovo iščezli slatkiš, koji se pravio od vina, griza i voća u dubrovačkom području, pa i na Pelješcu. Vidi *L. Bogdan Bielić*, l.c. (12). Mantalu spominje već u XVIII. st. i pjesnik *Ignjat Djurdjević*, dakle i tada je bila poznata u Dubrovniku (Pet stoljeća hrvatske književnosti, sv. 18).

²¹ Slavenskih antiteza, kako napomenuh i u uvodu, ima i u ovim koledama. Već je *I. Pederin* pisao da su omiljene na Pelješcu. Pelješka pjesnička škola. Spomenicima Gospe od Anđela u Orebićima. Omiš 1970. str. 367.

²² Kazivala Mare Marinković-Šimunković 1935. godine.

²³ Kao u Ponikvama, *A. Zaninović*, o.c. (4) i Jugoslavenska enciklopedija 5, Zagreb 1962, str. 291.

²⁴ Zemlja obilja. O Kukanji u orebičkom kraju. *C. Fisković*, glazba, kazališne i ostale zabavne priredbe u Hvaru u XVIII. stoljeću, Dani hvarskog kazališta, XVIII. stoljeća, str. 41. bilješka 28, na str. 58. O kukanji u Dubrovniku: *V. Stulli*, L' Epidauritano 1906. Dubrovnik 1905, str. 44; *S. P. Novak*, Hrvatska drama do narodnog preporoda. U Italiji: *G. Cochiara*, Il paese de Cuccagna, Einaudi 1956. str. 160; Illustrazione italiana, Milano, 5. IX 1980. str. 156.

²⁵ *Milčetić*, o.c. (18) str. 50 i *J. Bersa*, Dubrovačke slike i prilike, Zagreb 1941, str. 163. *C. Fisković*, Baština starih hrvatskih pisaca, Split 1978, str. 362; *A. Haler*, Novija dubrovačka književnost, Zagreb 1944. str. 27.

²⁶ Poznati pomorski kapetan, kojega je opisao *I. Carić*, Pomorske uspomene i *P. Kuničić*, Sto dana pješke. Vidi o njemu i *S. i N. Vekarić*, o.c. (6), str. 109.

²⁷ Vidi opis ovih krajeva u *Igor Fisković*, Kulturno-umjetnička prošlost Pelješkog kanala, Split 1972.

²⁸ O njemu i njegovu radu *S. i N. Vekarić*, o.c. str. 304. Živio u selu Zamošću.

²⁹ Kapetan i brodovlasnik, *S. i N. Vekarić*, o.c. str. 314. Sastavljao i satire.

³⁰ Vidi o njemu: *S. i V. Vekarić*, o.c. str. 154. On je iako nevješt hrvatskomu jeziku, jer je učio u Livornu, ipak pokušavao pisati na hrvatskomu, *C. Fisković*, Čitaonice i kulturna društva na Pelješcu u XIX. i početkom XX. stoljeća. Izdanja Historijskog arhiva u Splitu, sv. 9, Split 1977, str. 5.; *N. Anzulović*. Predgovor u Naš pomorac, Knjiga Mediterana, Split, 1991.

³¹ Talijanski: izabrati za presjednika, vođu koledara.

³² U izvornom rukopisu:

Collende
I mnadi i stari
Svi zvieti u mistu
Sutrascgne Craglie
Namin navisciu

I segniman upucena
Seleno litto
Srecno i radosno
Sve da van bilo

Ovaca scuptina
Da do sto lieta
Prid dvoron pivala
Collende vesseglia
aria valzer di Scuglia

Dobar vecer — Svi isabrati
Stari i mnadi Capetani
Mnadi vize — Doschismoti
Sutrasegne Craglie — cestitovati
I na glavu od scupctine
Procamarti pressidente
Sa po cucciam domaccine

Pohoditti u collende
Molimote i stari i mnadi
Molimote mnadi Vize
Da komini mirno stati
Buddu dissu cobasizze
Vesselli pivamo
Scupa svi
Da rados nebesca
odi dolleti
Da siat budde
Na dvoru ovemu
Na sgeni na musgu
Na roddu svojemu
Na crilu od sreccie more brodilli
Pomorzi od cuccie scto na moru bili
Sgmulon u ruzi
Smochvan u ustin
Molimotte Bosge
Radost nam dopusti

Collende

Na vigiliu od tri kraglia
Doschimo vam collendavat
Odriveci seegliu nascu
Da padete u srecciu svacu

Do godiscte ke slidimo
Srecno dobro vamin bilo
Miesec Sunze, sorna sviesda
Dvore vase prosvietlila
Svaci posli svacca trebba
Sriciovanse sadrusgiella
Sve sgudegne — Rados svaccu
Scobi mogli prozieniti
Dughi sgivot — Slamnu jacos
Bogh cie van je uddieliti
(coro turco in Italia)

Janca isdebela
Proslavimo svi
Scupsetina vessela
Da nan otvori
Danan satupiena
Naosetri ghirla
Ol smocva ol mantala
Ol capia vinza
(al parroco)

Dobra veccer posctovani
Pried dvoronti cetta stoi
Ke molitva tva sakrani
Od vallovac slic morski
Jednu miesal svi sledeci
Dosivamo od sirca s'usti
Blagossove da tri kraja
Dadu tebbi chi su sutri

Janca is debella ecc.

MANJE POZNATE RIJEČI

- apena — od talijanskog *appena* = tek
arta — od talijanskog *arte* = zanimanje
beći — od mletačkog *bezzo* = novac
bokun — od talijanskog *boccone* = komad
burma — od turskog = glatki prsten
damižana — od talijanskog *damigiana* = velika opletena boca
dover — od talijanskog *dovere* = dužnost
gvantiera — od talijanskog = poslužavnik
harar — velika vreća
Horosante — Tijelovo
komin — od talijanskog *camino* = ognjište
korota — dani u tugovanju nakon smrti rodbine
kotunjata — od talijanskog *cotognata* = slatkiš od dunja
kuntentat — se zadovoljiti od talijanskog *contentarsi*
ispod skala — malo spremište pod stepenicama
lardo — talijanski = svinjsko meso
largo — talijanski široko, u Orebićima je značilo daleko, valjda na širokom moru
meća — smjesa od brašna i voća
Mokaljani — stanovnici orebičkog sela Mokalo
pečenik — vino pravljeno od sušena grožđa
Podmontanja — predio pod planinskim lancem Pelisac
pola — velike strme stijene
ponoća — ponoćka u crkvi
prikla — uštupak od pržena brašna s osušenim jagodama grožđa
prolegat — od talijanskog *leggera* = pročitati
pusta — velika
rominča — bakrena široka posuda za vodu
raj — motka, drugi štap za tresti bajame
stranj — od latinskog *soteraneum* = konoba
suhvica — osušena jagoda grožđa
saloča — popločana srednja prizemna dvoranica u kući
spenga — od talijanskog *spugna* = spužva, osušiti spužvom
šešula — od talijanskog *sessola*, drvena posuda za crpenje vode iz lađe (ispolac)
šušnjar — osušen zakrčljao plod bajama
tabar — od talijanskog *tabarro* = ogrtač
tronbun — od talijanskog *tronbone* = puška s proširenim krajem cijevi
užanca — od talijanskog *usanza* = običaj
undarat — svirati
vižija — od talijanskog *vigilia* = prethodni dan, uoči.
zoganj — zgrada kuhinje uz kuću, odijeljena ili spojena s kućom.

Sažetak

Sela na području nekadašnje općine Orebić, koja se pružaju uz južnu obalu poluotoka Pelješca, sučelice otoku Korčuli, naseljavahu gotovo isključivo obitelji pomoraca, koji se od 17. stoljeća istakoše u Dubrovačkoj Republici, kojoj je Pelješac od 14. do 19. stoljeća pripadao. Stanovnici su tog kraja bili ponajviše, gotovo isključivo mornari, kapetani, a zatim i brodolasci koji su plovili po čitavom onda poznatom svijetu, pa su ponajviše bili upućeni na strane jezike. Međutim, oni su međusobno, u svojim obiteljima, osobito radi žena i djece, govorili hrvatskim, materinim jezikom.

Stoga su se od starine, u njihovom kraju, razvile narodne pjesme, slične ostalima na tlu Dalmacije u ikavskom govoru.

Cvito Fisković ih je u toku prošlih godina sakupljao i objavio u znanstvenim časopisima epske, ženske, ljubavne, pomorske, satirične i ostale, kao i nazdravice i svatovske običaje, a i starinsku nošnju. Sva ta folklorna i etnografska građa iz 18. i 19. stoljeća nestala iz života u našem stoljeću, zbog moderniziranja ovog pomorskog i turističkog kraja, tim je bar donekle i zabilježena.

Autor još ovdje nadodaje narodne božićne običaje i kolede, pjesme koje se pjevahu uoči Nove godine, sve do početka drugog svjetskog rata, kada ih je on zatekao, osobito među onda još živim staricama, a kolede koje bijahu zapisane u starim bilježnicama. Te kolede su mnogobrojnije negoli u drugim mjestima, jer su zapravo varijante posvećene članovima obitelji u kojoj su sami muž i supruga ili roditelji s muškom i ženskom djecom, pa im koledari žele poimenice sreću u udaji, ženidbi, porodu i plovljenju morem.

Postoje i kolende iz početka 19. stoljeća pisane starinskom ortografijom, inače su sve iz druge polovice tog stoljeća pisane ikavski i u dijalektu tog kraja, kao i ovdje opisani božićni običaji. Objavljene su ovdje i kolede koje su pisali pomorski kapetani koji, iako priviknuti i školovani u Mediteranu na tuđe jezike, pjevahu ipak na materinjem hrvatskom jeziku prirodnice i kolede.

Summary

Written by Cvito Fisković

Villages situated in the former Orebić municipality, stretching along the southern coast of the Pelješac peninsula facing the island of Korčula, were inhabited nearly only by families of seamen recognised in the Republic of Dubrovnik in the 17th century whom Pelješac was part of from the 14th till the 19th century. Inhabitants of that region were mostly sailors, captains and finally shipowners who sailed the whole world known to them and spoke foreign languages. However, in their families, among themselves, especially because of their wives and children, they spoke Croatian, their mother-tongue. This is why folk poems/songs similar to others of the ikavian dialect throughout Dalmatia developed already in the early ages. In the past years Cvito Fisković dedicated his work to collecting and publishing epic, women's love and satirical songs/poems and songs/poems about the sea and many others as well as toasts, wedding customs and the traditional costume.

All such folklore and ethnographic material of the 18th and 19th century that vanished from life in this century due to modernisation of this maritime and tourist area is at least partly registered. The material given here is enriched by Christmas folk customs and carols sung on New Year's eve till the beginning of World War II, especially by elder women registered in old notebooks.

Carols sung in those villages outnumber the others since they were variations dedicated to all members of families with only husband and wife or parents with sons and daughters allowing thus the carollers to wish them by name a lucky marriage, birth and navigation. Nearly all carols date from the second half of the 15th century and are written in the ikavian and local dialect as well as the Christmas customs described here. However, some carols date from the beginning of the 19th century and are written in traditional orthography/spelling. Also shown are carols that together with poems for special occasions were written by captains and sung in their mother tongue inspite their education in the Mediterranean in foreign languages.

Translated by Lada Gamulin